

ידיעות במשפט בעולם

הכין המכון למחקרי חקיקה ומשפט השוואתי
בשיתוף משרד המשפטים *

דיני חוזים

ראה גם דיני קניין, יוגוסלביה ומשפט רפואי, ארה"ב, קנדה

סקוטלנד: פיצויים בגין הפרת חוזה עבור פגיעה ברגשות

התובעת, שעמדה להינשא, שכרה את הנתבע, צלם מקצועי, שיבוא ויצלם את טקס נישואיה ואת מסיבת קבלת הפנים. התמורה שדרש ואשר הוסכם עליה היתה 12 ל"ש. על חשבון התמורה שילמה לו התובעת סך של 2 ל"ש.

כל האורחים הגיעו לטקס, וידידיו של הבעל, שהיה נורבגי, באו בלבושם הלאומי. האדם היחיד שחסר היה הצלם. הנוכחים המתווכחים המתינו זמן רב אך הצלם לא בא. לא ניתן היה לדחות יותר את הטקס בכנסייה, והוא נערך ללא הצלם. משהחלה קבלת הפנים וגם אז הצלם לא הגיע, טלפן אבי התובעת אל הצלם, אך האחרון טען שכלל לא הוזמן. לאחר שהוקראה לו הקבלה שנתן על 2 הל"ש מצא הוא אמנם את העתקה והציע שיבוא מיד, אלא כדי להגיע למקום השמחה היה עליו לעבור את מרכז העיר גלוגו בשעה של תנועה כבדה ביותר, כך שהיה מגיע רק כעבור למעלה משעה. הווג שעמד לצאת מיד, עם תום קבלת הפנים, שעמדה להיות קצרה, ברכבת, לא יכול היה להמתין ולכן דחה את "הצעתו" זו. בין הנוכחים בכנסייה היה גם צלם עתונות שצילם תמונה אחת מהטקס עבור עתוננו, אך לא יכול היה להמשיך ולצלם מחוסר תאורה מתאימה בקבלת הפנים. התוצאה היתה שלבני הווג לא היתה אף תמונה, מלבד זו שצולמה בכנסייה, מהמעמד החשוב בחייהם, והדבר פגע מאוד ברגשותיהם. הם לא יוכלו לעולם להתבונן באלבום התמונות ולהיזכר באותו מעמד, להראות את תמונותיהם לצאצאיהם וכד'. נמנעה מהם הנאה מסויימת למשך כל חייהם.

התובעת לא סבלה כל נזק ממוני. לא היה כאן מעשה נזיקין, וכן כל תרופה של ביצוע בעין לא תועיל. בכל זאת הגישה תביעה נגד הצלם ותבעה פיצויים בגין הפרת החוזה מצדו.

בית המשפט פסק לה פיצויים בגובה של 30 ל"ש. אמנם הכלל הוא שאין לפסוק פיצויים במקרה של הפרת חוזה הפוגעת ברגשות בלבד, אך לכלל זה יש חריגים. הכלל הזה יחול כאשר המדובר בחוזה שהוא מעיקרו מסחרי, אך כאשר החוזה אינו מסחרי

* מטעם המכון ערך דוד א. פרנקל, ומטעם משרד המשפטים פ. אלמן (מנהל המחקר המשפטי במשרד המשפטים).

בעיקרו, אלא נוגע רק לאינטרסים האישיים והמשפחתיים של המתקשר, רשאי בית המשפט לפסוק פיצויים כספיים בשל הפרחו. ראה:
Diesen v. Samson (1971) S.L.T. (Sh. Ct.) 49.

הערה: בפסק-דינו הלך ביהמ"ש הסקוטי בעקבות הנאמר בספרם של Mayne and McGregor, *On Damages*, 1961, 12th ed., §52. תגובה חיובית בדרום-אפריקה על פסק הדין ראה: H. R. Hahlo, "The Case of the Forgetful Photographer," 89 (1972) S.A.L.J. 89.

קנדה: חוזה בלתי חוקי

בית המשפט העליון של קנדה ביטל את החלטת בית המשפט העליון של מחוז אלברטה שבקנדה, וקבע כי עיסקת מכר שנעשתה ביום ראשון הינה בטלה ומבוטלת מאחר שהיא נוגדת את סעיף 4 של Lord's Day Act, 1952 וסעיף 67 של Land Titles Act, 1955 של מחוז אלברטה. ראה:

Neider v. Carda of Peace River District Ltd., 25 D.L.R. (3d) 363 (1972).

הערה: העובדות של המקרה הנדון ותמצית הדיונים בשתי הערכאות הראשונות הובאו במדור "ידיעות במשפט", משפטים, כרך ג' עמ' 596—597, וראה הערתנו שם.

קנדה: פרשנות חוזה

התובע — רופא שהועסק כשכיר על-ידי הנתבעת — מרפאה של מספר רופאים. בחוזה ההעסקה נקבע: "משכורתו של הרופא תהיה \$1,200 לחודש בתוספת 50% מהחש-בונות הכוללים שיהיו מעל \$2,000 לחודש".

סעיף זה ניתן לפירושים שונים. האחד — החשבונות הכוללים הם החשבונות הכוללים שהמרפאה שולחת לגבי כל הפציינטים. השני — החשבונות הכוללים ששולחת המרפאה לגבי כל פציינט של התובע בגין כל השירותים שקיבל במרפאה, גם אם לא ניתנו במשרון על-ידי התובע (המרפאה כללה גם מעבדות, מכון פיזיותרפי, רנטגן ועוד). השלישי — החשבונות הכוללים עבור הטיפול של אותו רופא בפציינטים שלו.

את החוזה ניסח מנהל המרפאה. בית המשפט לערעורים של אונטריו בקנדה קבע שהפירוש הראשון מרחיק לכת יתר על המידה, מאחר שבמרפאה ישנם 5 רופאים ולא יתכן שהכוונה היתה לתת לתובע את מחצית הכנסות המרפאה. אך מבין שני הפירושים הגותרים, העדיף בית המשפט את הפירוש שלטובת הרופא — הפירוש השני, וזאת על-פי עקרון הפרשנות של "כנגד המנסח" (*contra proferentem*). ראה:

Chin v. Jacobs et al. 24 D.L.R. (3d) 636, 641 (1972).

דיני נזיקין

ראה גם דיני תעבורה, קנדה, משפט רפואי, קנדה וקניין רוחני, סקוטלנד

אנגליה: אחריות שילוחית

בית המשפט של בית הלורדים ביטל את החלטת הרוב של בית המשפט לערעורים בענין *Launchbury and oth. v. Morgans and oth.* [1971] 2 W.L.R. 602; [1971] 1 All E.R. 642 (C.A.). העובדות וההלכה שנפסקה בבית המשפט לערעורים הובאו ב"ידיעות במשפט", מִיָּפֶטֶיִם, כרך ג', עמ' 604–605.

בית המשפט של בית הלורדים קבע פה אחד כי העובדה שהנהג השתמש במכונית ברשות בעלת המכונית, רשות עקיפה, והעובדה שהמטרה לה השתמשו במכונית היתה כזו שלבעלת המכונית היה ענין בה, אין בכך כדי לבסס אחריות שילוחית של בעלת המכונית. כמו־כן אין כל מבתן מיוחד של אחריות כאשר מדובר ב"מכונית משפחתית" הרשומה על־שם בן־זוג אחד ונהוגה בידי השני. לא הובאה כל ראיה לפיה הבעל נהג במכונית כשליחה של האשה, וברור שלא היה שליחה בהחליטו לבקר במספר בתי־מרווח לפני שיחזור הביתה. בקשתו של הבעל מאדם אחר (מר קופילד) שינהג במכונית ודאי שלא נעשתה בשליחותה של האשה, מה עוד שמר קופילד לא נהג במכונית כדי להחזירה לאשה אלא כדי להגיע למקום אחר.

לורד Wilberforce בפסק־דינו סוקר את הלכות "המכונית המשפחתית" בשיטות משפט שונות, אך מגיע למסקנה שאין להן תחולה באנגליה. הוא מונה שלוש גישות: (א) גישתו של לורד דנינג בפסה"ד של בית המשפט לערעורים בדבר "matrimonial car" (ב) גישה שאומצה בארה"ב בדבר "family car" לפיה אחריות שילוחית קיימת כאשר נוהג בה כל אחד מבני המשפחה, (ג) גישה שאומצה בחקיקה במדינות באוסטרליה לפיה בעל מכונית אחראי לכל נזק שגרמה מכונית אם הרשה למישהו אחר לנהוג בה. מתן הרשות הופכת אותו לאחראי. לורד ווילברפורס אומר כי אפשרית גם גישה אחרת — לפיה בעל מכונית אחראי לכל נזק שנגרם על־ידי מכוניתו, בין אם נתן רשות לנהוג בה ובין אם לא. לדעת בית המשפט של בית הלורדים אין הם יכולים לאמץ גישה זו או אחרת, ואינם יכולים לסטות מהפסיקה הקיימת ללא התערבות של הפרלמנט בדרך של חקיקה. ראה:

Morgans v. Launchbury and oth. [1972] All E.R. 606 (H.L.)

אנגליה: קביעת דמי נזק

התובע, בן 31, נשוי ואב לילד שהיה בן שלושה שבועות בעת שקרתה תאונה לתובע ביום 9.1.69, כאשר נפגע ביושבו במושב אחורי של מכונית שהיתה מעורבת בתאונה דרכים. כתוצאה מפגיעה זו נשברה גולגלתו ונפגע מוחו. מאז הוא נטול הכרה. בהתאם לדו"ח הרפואי מצבו הוא חסר תקווה לחלוטין וביום 1.2.71 נקבעה תוחלת חייו לשנה אחת נוספת בלבד, דהיינו עד לפברואר 1972. בדו"ח זה נאמר כי רק בזכות הטיפול הרפואי המיוחד שקיבל המשיך התובע לחיות, וכי המשך חייו, אפילו לתקופה מוגבלת, תלוי בטיפול הרפואי שיקבל, אף כי ברור שלא יחזור לאיתנו. אשתו וידיד קרוב הגישו תביעה בשמו לפיצויי נזיקין. הדיון נקבע ליום 17.5.71

ובהסכמה נדחה ליום 4.10.71. מספר ימים לפני תאריך זה הגיש פרקליטו של התובע בקשה דחופה לדחיית הדיון. בית המשפט קבע תאריך חדש לדיון ליום 4.11.71 והציע להגיש ערעור לבית המשפט לערעורים על כי הדחיה היא רק לחדש. ב"כ התובע הגיש ערעור לבית המשפט לערעורים וביקש שהדיון יידחה ללא תאריך. ליתר דיוק, ביקש ב"כ התביעה לדחות הדיון ללא תאריך כדי שניתן יהיה להחזירו לרשימת המשפטים מיד לאחר פטירתו של התובע.

הנימוק שהובא בפני בית המשפט לערעורים היה שאם יידון המשפט כל עוד התובע לא נפטר יוכל ביהמ"ס לפסוק דמי גזק רק בגין אובדן הכנסות להמשך חייו, ועוד סכום קטן על אבדן הצפייה לחיים. סכום זה יוכל להגיע בסך הכל לכ-15,000 ל"ש. הלכה זו נקבעה ב-*Oliver v. Ashman* [1962] 2 Q.B. 210. לעומת זאת, אם התביעה תידון לאחר פטירת התובע יוכלו נציגי האישיים להמשיך בתביעה לטובת העובד ובנוסף לכך האלמנה והיתום יוכלו להגיש תביעות נפרדות לפיצויים נוספים עפ"י חוקי התאונות הקטלגיות. במצב זה יוכל הסכום הכולל להגיע לכ-60,000 ל"ש. לא התעורר כל ספק בדבר זכותו של התובע לפיצויים, בין אם האשם בתאונה היה נהג המכונית בה נסע ובין אם האשם הוא נהג המכונית שפגעה בה. והוויכוח הוא מי חייב לשאת בגזק.

ב"כ הנתבעים, מאידך גיסא, טענו שמכיוון שהוגשה תביעה יש לדון בה מיד. כל דחיה היא מניעת צדק. הנהג הפוגע אינו צריך לחכות זמן בלתי מוגבל כדי לדעת בכמה יחוייב. הם הציעו דחיה של חצי שנה לכל היותר, ללא דחיה נוספת.

בית המשפט לערעורים שקל את שני הנימוקים: אי-גרימת עוול לאשה ולבן מצד אחד ואי-דחיית המשפט לתאריך בלתי מסוים כך שהנתבעים לא יתהלכו זמן בלתי ידוע כשמשפטים טרם נחרק, מצד שני. החלטתו היתה לדחות את הדיון למחציתו הראשונה של חודש יוני 1972, כנראה תוך הנחה שעד אז ימות התובע, בהתאם לפרוגנוזה הרפואית. ראה:

Murray v. Shuter, N & S. Coaches Ltd., and National Coal Board [1972] 1 Lloyd's Rep. 6 (C.A.)

הערה: זהו מקרה בו בית המשפט מעמיד את הרופאים במצב קשה. מצד אחד — טיפולם המסור והתפתחות מדע הרפואה עשויים להאריך את "חיו" של התובע לתקופה נוספת, אף כי אין סיכוי שיחזור ממש לחיים. מצד שני — כל הארכה כזו עלולה לפגוע בצורה חומרית חמורה בבני משפחתו החיים של התובע. תקופת ההתישנות באנגליה לתביעות כאלה היא שלוש שנים בלבד, וזו הסיבה שהיה צורך להודרו בהגשת התביעה. יתכן שהתקדמות הרפואה מחייבת הארכת תקופת ההתישנות במקרים דומים.

גרמניה המערבית: זכות היורשים לפיצויים עבור כאב וסבל

בית המשפט המדינתי של לימבורג שבגרמניה המערבית קבע שהזכות לקבל פיצויים עבור כאב וסבל כתוצאה ממועשה גזיקין, עוברת בירושה ליורשי הנפגע שנפטר, אם התביעה בגין הכאב והסבל הוגשה לפני מותו, אף אם טרם הוכרע בה. ראה:

Case No. 3 S 97/71 of 6.10.71; 1972 *Neue Juristische Wochenschrift*, p. 1139

קנדה : *Volenti non fit injuria*

מספר אנשים בילו ערב של שתיית משקאות משכרים. לאחר לגימות הגונות של אלכוהול, החליטו לנסוע במכוניתו של אחד מהם. הם כולם היו, למעשה, במצב של שכרות, כולל הנהג. כתוצאה משכרותו של הנהג נגרמה תאונה. בית המשפט קבע כי בהתנהגותם של כל הנפגעים יש לראות הסכמה לכל הנוזקים שייגרמו ולכן לא יוכלו לתבוע את הנהג לדמי נזיקין כלשהם. ראה :

Boulay v. Wild, 25 D.L.R. (3d) 249 (1972).

קנדה : אחריותו של מורה נהיגה

התובע, מורה לנהיגה, נתן שיעורי נהיגה לנתבע הראשון ללא תשלום, כדיד משפחה. השיעורים ניתנו על המכונית של הנתבעת השניה, בהרשאתה. במהלך השיעור השלישי, בעת נהיגתו של הנתבע — התלמיד, בדרך שהיתה עבורו חדשה, בכביש חלק, בהתקרבת לעיקול, הורה התובע להאיט ואכן הנתבע האט, אך לאחר מכן לא השאיר את רגלו על דוושת העצירה, ובהתקרבת לעיקול נוסף, שוב הורה התובע לנתבע להאיט, אלא שהפעם אמר זאת בקול גמור, והנתבע לא שמעו. משהגיעו לעיקול לחץ הנתבע על דוושת העצירה בפתאומיות כדי לא להתקל במעקה בטון, אך הוא בכל זאת נתקל בו והמכונית הועפה מן הכביש. התובע נפצע קשות ותבע את שני הנתבעים (את הנתבעת כאחראית שילוחית) בגין רשלנות.

בית המשפט העליון של קולומביה הבריטית שבקנדה קבע שהתובע והנתבע הראשון, שניהם היו רשלנים ויש לחלק את הנוק ביניהם באופן שווה. כאשר אדם נוהג במכונית כתלמיד ליד מורה, שניהם — המורה והתלמיד — אחראים לרכב. חובתו של המורה להדריך את התלמיד להשתמש ולנהוג במכונית באופן בטוח ונכון, וחובתו של התלמיד היא להשתמש בכל כישוריו ולהישמע להוראות מורה. עד כמה הוא יכול לבצע את הוראות מורה יש לקבוע עפ"י מידת התקדמותו בשיעורים. במקרה שלנו, התלמיד היה סמוך לבחינת הנהיגה (המדובר בנהיגה במכונית עם מהלכים אוטומטיים), לפי קביעת התובע, ולכן עליו היה לדעת כיצד ומתי להפעיל את דוושת העצירה, ואם לא עשה זאת כיאות — הרי הוא התרשל. יחד עם זאת, לתובע היתה שהות מספקת כדי לוודא שדוושת העצירה תופעל כיאות על ידי הנתבע, ומשלא עשה זאת — הרי בכך התרשל. יתר-על-כן, קבע בית המשפט, בהעדר הוראה מפורשת נוגדת בהסכם שבין המורה לתלמיד, רואים את המורה כאילו הסכים לקבל את הסיכונים הנובעים מנהיגת התלמיד. מידת הסיכון מוגבלת לרמת הישגיו של התלמיד, וזאת בהתאם לקביעתו של המורה בדבר התקדמותו של התלמיד. כאן יחול הכלל של *Volenti non fit injuria*. ראה :

Lovelace v. Fossum et al. (No. 1), 24 D.L.R. (3d) 561 (1972)

הערה : על אחריותו של מורה לנהיגה באנגליה, ראה : *Nettleship v. Weston* [1971] 3 W.L.R. 370

דיני עבודה

אירלנד הצפונית : תאונת עבודה

התובע, פועל באתר בניה, נפגע בעת שהועף מגבה של משאית לאיסוף זבל, כאשר נסע בה מצדו האחד של האתר לצדו האחר, כדי לשתות תה בעת הפסקת התה. תביעתו לדמי פגיעה נדחתה על-ידי פקיד הבטוח הסוציאלי וכן על-ידי ביה"ד המקומי משלושה נימוקים: (א) התובע לא השתמש בכלי-הרכב שהועמד על-ידי המפעל לצורך נסיעה כזו, והעדיף להשתמש בכלי-רכב אחר שהינו מסוכן; (ב) התובע הוזהר שנסיעה על-גבי משאית לאיסוף אשפה אסורה כנוסע; ו-(ג) התובע הפסיק את עבודתו לצורך שתיית התה, לפני שכלי-הרכב של המפעל בא לקחתו לקנטינה ובכך הפר את תנאי העבודה.

המפקח, בפניו הוגש הערעור, כערכאת ערעור, קיבל את הערעור וביטל החלטת הפקיד וביה"ד המקומי. הוא קבע, בין השאר, כי כתיית תה בהפסקת-תה היא זכותו של הפועל. העובדה שביקר לנסוע על-גבי משאית לאיסוף אשפה, במקום לנסוע בכלי-הרכב שהועמד לשם כך במיוחד על-ידי המפעל, אין בה כדי למנוע מלהכיר בהליכתו לשתות תה כמעשה שהוא "אגב עבודתו". לא הוכח כי נאסר על הפועלים לנסוע על משאית כזו, אלא רק גאמר להם שהיא מסוכנת. רשלנותו של הפועל התובע בכך שלא שם לב לסכנה בנסיעה כזו, גם היא אינה מוציאה את נסיעתו מגדר עבודתו. לא הובאה כל ראיה כי חלף פרק זמן ניכר בין הרגע בו הפסיק את עבודתו לצורך הליכה לשתות תה לבין הרגע בו הגיע כלי הרכב המיוחד של המפעל כדי לאספו, ולכן אין לראותו כמפר את תנאי העבודה.

החלטתו של המפקח היתה, איפוא, כי התאונה אירעה לתובע תוך ונמשך עבודתו והוא זכאי לדמי פגיעה. ראה:

Decision No. R. 4/70 (I.I.), 23 (1972) *N.Ir.Leg.Q.* 115

צרפת : בחירת נציגים לוועדי מפעלים

האסיפה הלאומית אישרה חוק לפיו הורד גיל העובדים הזכאים לבחור נציגים לוועדי מפעלים ולנציגות הצוות מ-18 ל-16. לעומת זאת דחתה את ההצעה שהגישה ועדת העבודה של האסיפה הלאומית להוריד את גיל הזכאים להיבחר לגופים אלה מ-21 ל-18. ראה:

Le Monde, 11.5.72, p. 8

דיני עונשין

ראה גם דיני תעופה וסדרי דין, קנדה

אנגליה : חטיפה

גזת המשפט לערעורים פסק שניתן להרשיע בעל בעבירה של חטיפה, אם חטף את אשתו כשהוא משתמש בכוח כדי לקחתה ולהעבירה למקום אחר כנגד רצונה. אין זה משנה אם בני הזוג חיו יחד באותה עת. ראה :
Regina v. Reid, The Times, 20.6.72, p. 9

ארה"ב : הפלות מלאכותיות

בית-משפט בניו-ג'רסי קבע כי החוק במדינה זו האוסר על הפלות מלאכותיות הינו בניגוד לחוקה מכיוון שהוא נוגד את זכות הפרטיות וכן מכיוון שאינו חדמשמע. ראה :
Y.W.C.A. v. Kugler, Civil No. 264-70 (D.N.J., Mar., 1972); Abromowitz v. Kugler, Civil No. 431-70 (D.N.J., Mar., 1972)

זערה : התובע הכללי Kugler הודיע שיערער על ההחלטה. סקירה מקיפה על החקיקה בענייני הפלות בניו-ג'רסי תוך בדיקת זכות הפרטיות, הובאה ב-"New Jersey's Abortion Law: An Establishment of Religion?" 25 *Rutgers L.Rev.* 452 וראה גם "ידיעות במשפט", משפטים, כרך ד', עמ' 184. לצערנו נפלה שם טעות. העבירה של נסיגה של אשה להביא עצמה לידי הפלה עפ"י סעיף 176 לפקודת החוק הפלילי, 1938, בוטלה בחוק לתיקון פקודת החוק הפלילי (מס' 28), תשכ"ו—1966, סעיף 6.

נורבגיה : שינויים בחוק הפלילי

ועדת המשפט של הפרלמנט הנורבגי אישרה, ברוב קולות, את ביטול ההוראות בחוק הפלילי האוסרות יחסים הומוסקסואליים בין גברים, וכן את ההוראות הקובעות עונש מאסר על זוגות לא נשואים החיים יחד באופן הגורר שערוריה ציבורית. ראה :
Aftenposten, 16.2.72, p. 7

הערה : על המצב בישראל ראה הערתנו על שינויים בחוק הפלילי של אוסטרליה, ב"ידיעות במשפט", משפטים, כרך ג', עמ' 609—610.

פינלנד : ביטול עונש המוות

ברוב גדול החליט הפרלמנט לבטל בפינלנד את עונש המוות. ראה :
Hufvudstadsbladet, 15.4.72, p. 9

גרמניה המערבית : שכרות כהגנה

בית המשפט העליון של האם פסק ששכרות מלאה שגרמה לנאשם שיגיע למצב בו

לא היה אחראי למעשיו, לא תהיה הגנה טובה לנאשם אם יוכח שהגיע למצב כזה של שכרות מרצונו או באופן רשלני. ראה:
Case No. 3 Ss 1335/71 of 7.3.72; (1972) *Neue Juristische Wochenschrift*
p. 1149

דיני קניין

ראה גם משפט מנהלי

דרוס-אפריקה : בתים משותפים

בהתאם לחוק משנת 1971 ניתן כעת לרשום בניינים כבתים משותפים עם יחידות נפרדות ורכוש משותף. מעתה ואילך ניתן יהיה לרכוש בעלות נפרדת בכל יחידה שלה יהיה צמוד חלק ברכוש המשותף, ויבוטל הצורך בהכירות או בהקצאת מניות בחברות לשם רכישת זכויות קניין או אתרות בחלקים מסויימים של בניינים. ראה:
Sectional Titles Act, 1971

הערה: בישראל קיים הסדר זה בחוק כבר משנת 1952 עת שנכנס לתקפו חוק בתים משותפים, תשי"ג-1952, שהוראותיו מוזגו כיום בחוק המקרקעין, תשכ"ט-1969. שיטה זו של "בתים משותפים" ידועה בארה"ב ובקנדה בשם *Condominium* ובאוסטרליה כ"*Strata Titles*".

יוגוסלביה : ביטול מכר

בית המשפט הקונסטיטוציוני של מקדוניה ביטל, זו הפעם הראשונה ברפובליקה מקדוניה, מכר של מאות דירות. הדירות היו בבעלות ארבעה מפעלים מקומיים שהחזיקו בדירות אלה ב"בעלות חברתית" של פועליהם. הנימוק לביטול המכר היה שהדירות נמכרו במחיר כה נמוך שהיה "בלתי נסבל". ראה:
Borba, 21.3.72

דיני ראיות

אנגליה : עדות קטין

בית המשפט לערעורים החליט שעדות ילד ללא שבועה קבילה במשפטים פליליים. אך כאשר עדות זו מובאת מטעם התביעה, אין להרשיע על פיה נאשם, אלא אם היה לה סיוע בעדות מטריאלית אחרת. ראה:
Regina v. Hester, The Times, 22.4.72, p. 17

ידיעות במשפט בעולם

ארה"ב: שימוש בהודאה בלתי קבילה כהוכחה לחוסר מהימנות

המערער הואשם בסחר בהרואין. מיד לאחר מעצרו נתן הודעות במשטרה מבלי שהובהרו לו זכויותיו כנאשם עצור עפ"י פסק הדין בענין *Miranda v. Arizona*, 384 U.S. 436 (1966). (פס"ד זה קבע שאם לא הוסברו לעציר כל זכויותיו בפני הפללה עצמית וכו', הודעתו שנתן במשטרה אינה קבילה בבית המשפט, אף אם נתנה מרצון). בבית המשפט לא נתקבלה הודעתו, על כן, בהיותה בלתי קבילה. המערער העיד להגנתו ועדותו שמסר בבית המשפט היתה מנוגדת למה שסיפר בהודעתו במשטרה. התובע, בחקירה הנגדית, הציג את הודעתו של המערער במשטרה במטרה יחידה – לערער את מהימנותו של הנאשם. שופט הערכאה הראשונה, בהדריכו את חבר המושבעים, אמר כי אמנם ההודעה שנתן המערער הנאשם במשטרה אינה קבילה ואין להרשיע על פיה את הנאשם, אך מותר להשתמש בה לצורך ערעור מהימנותה של עדות הנאשם. חבר המושבעים הרשיע את הנאשם.

ההרשעה אושרה בערעורים שהוגשו עליה בבתי המשפט של ניו-יורק. בית המשפט העליון של ארה"ב נתן רשות לערער לגבי השאלה אם ניתן להשתמש בהודאת הנאשם, שאינה קבילה, לצורך כלשהו בעת הדיון.

בית המשפט לערעורים נחלק בדעותיו וברוב של 5 לעומת 4 שופטים קבע כי ניתן להשתמש בהודעה סותרת של הנאשם שניתנה במשטרה, שאינה קבילה, מאחר שלא נגבתה שלא כדיון, אך ניתנה מרצון, כדי לערער את מהימנותה של עדות הנאשם בבית המשפט. ראה:

Harris v. New York, 401 U.S. 222 (1971)

הערה: בהחלטה זו נסוג, למעשה, בית המשפט העליון של ארה"ב, מהחלטתו בענין *Miranda*. קבלת הודעת הנאשם שניתנה במשטרה, לצורך כלשהו בעת הדיון במשפט הפלילי היא הכנסת ראייה שאינה קבילה דרך הדלת האחורית. ביחוד בשיטה של מושבעים הודעה כזו תביא, בהכרח, להרשעתו של הנאשם, גם אם תובא רק לצרכי ערעור מהימנותו ולא כראייה ישירה לאשמתו. עד כה לא ניתן היה להביא הודעה כזו לצורך כלשהו בעת הדיונים במשפט הפלילי. ואכן נמתחה ביקורת על פסק-דין זה בארה"ב. ראה:

A. Williams, Jr., "Criminal Law: The Use of Inadmissible Evidence to Impeach the Credibility of Defendant-Witness: *Harris v. New York*, 401 U.S. 222 (1971)," 17 (1972) *Howard L.J.*, 456

M. E. Sable, "Miranda Warnings in *Miranda* ראה: על תחולתה של הלכה *Miranda* Other Than Police Custodian Interrogations" 21 (1972) *Clev.St.L.Rev.* 135

דיני תאגידים

אנגליה: פירוק איגוד מקצועי

שני איגודים מקצועיים (trade unions) התמזגו בשנת 1966 לאיגוד מקצועי אחד, וכך גרשמו.

מיוזג זה נכשל והיה צורך לבטלו. אחת הבעיות שנתעוררו בבית המשפט היתה אם לבית המשפט יש סמכות לפרק את האיגוד. בשום חוק לא נקבע ענין זה. חוק החברות, 1948, הדן בפירוק חברות אינו חל על איגודים מקצועיים, ואין בחוק האיגודים המקצועיים, 1871, כל הוראה המקנה לבית המשפט סמכות לפרק איגוד מקצועי.

בית המשפט (השופט Megarry) הגיע, בכל זאת, למסקנה, כי לבית המשפט קיימת סמכות מוקנית לפרק כל תאגיד שאין לגביו כל הסדר בחוק כדי להבטיח את פירוקו בדרך נאותה. האסמכתא היחידה למסקנה זו היתה פסק-דינו של השופט Warrington בענין *In re Lead Company's Workmen's Fund Society* [1904] 2 Ch. 196. בן נקבע כי לבית המשפט סמכות מוקנית לצוות על פירוק אגודה הודית (friendly Society) בלתי רשומה. ראה:

Keys & An. v. Boulter & oth. (No. 2); Williamson & An. v. Bennett & oth. [1972] 1 W.L.R. 642.

הערה: לפס"ד זה יכולה להיות השלכה על בעית פירוקה של אגודה עותמאנית בארץ. על בעיה זו ראה: ד.א. פרנקל, "הערות לענין האגודה העותמאנית", הפרקליט, כרך כ"ה (1969), 705.

אנגליה: זכות המיעוט

החובע היה חבר ב-"National Association of Local Government Officers" — N.A.L.G.O. האגודה, באסיפה השנתית, החליטה להתנגד להצטרפות אנגליה לשוק האירופאי "אלא אם יוברר שבטוח ארוך יהיה זה לטובת האינטרסים הלאומיים".

הוועד הפועל של האגודה פירש סייג זה בהחלטה כמקנה לו סמכות לחזור ולדון בכל הענין. לאחר בדיקה נוספת של הענין בוועד הפועל החליט הוועד שהצטרפות אנגליה לשוק האירופי רצויה והורה למשלחתו לוועידה מיוחדת של T.U.C. להצביע בעד הצטרפות אנגליה לשוק. אך עוד בטרם התכנסה ועידת ה-T.U.C., פנה החובע לבית המשפט וביקש לבטל את החלטת הוועד ולמנוע ממשלחת N.A.L.G.O. מלהצביע בוועידת ה-T.U.C. שלא לפי החלטת האסיפה השנתית של N.A.L.G.O. ב"כ החברה הנתבעת טען, בין השאר, שאין לתובע כל עמידה בענין, מאחר שאין בית המשפט יכול

להתערב לאור הכלל שנקבע ב-"*Foss v. Harbottle* (1843) 2 Hare 461".

בית המשפט (השופט Goulding) דחה טענה זו משני טעמים: (1) אין אפשרות לכנס כדין את האסיפה הכללית של התאגיד לפני ועידת ה-T.U.C.; (2) אם תכנס אסיפה כזו, הרי מפאת הזמן שיחלוף עד אז "הסוס ימצא כבר רחוק מאבוסו ולדעת הרוב כפי שתבוא לביטוי לא יהיה כל אפקט מעשי". לדברי השופט, כאשר הגופים הקונסטיטוציוניים של תאגיד אינם יכולים לפעול בזמן כדי להשיג אפקט מעשי, על בית המשפט להזקק לתביעה של חבר או חברים בתאגיד אף אם אינה נתמכת על-ידי התאגיד. ראה:

D. D. Prentice, "Another Hodgson v. N.A.L.G.O. [1972] 1 All E.R. 15
Exception to the Rule in Foss v. Harbottle" 35 (1972) M.L.Rev. 318

דיני תעבורה

ראה גם דיני נזיקין, אנגליה, קנדה

קנדה: נהג בלתי מנוסה ואי-חגירת חגורת בטחון

הנתבע, בן 16, שאל מאביו את מכוניתו, ויחד עם שני חברים בני גילו, נסעו לחוות בתיאטרון פתוח (a drive-in theatre) במסגרת חגיגות. שני החברים האחרים התחייבו להשתתף בהוצאות הדלק. זמן קצר לפני המקרה שלושתם קיבלו רשיונות נהיגה. במהלך נסיעתם תוך כדי החגיגות, נהג הנתבע במכונית כשהוא עייף ביותר, ומתוך עייפות איבד השליטה על הרכב בכביש ראשי בעל ארבעה מסלולים. המכונית התהפכה, והנערים נפגעו קשה. אחד מהם נפגע במיוחד כשהועף מהמכונית מבעד הדלת שנפתחה אל המדרכה.

בית המשפט הגבוה באונטריו (השופט Osler) קבע כי נהיגה מתוך עייפות בכביש ראשי בעל ארבעה מסלולים הינו מעשה רשלנות חמור. ואפילו אם אין הדבר כך, הרי העובדה שהנהג היה חסר נסיון בנסיעה בכבישים בינעירוניים, יש בה, בצירוף העובדה הקודמת כדי להוות מעשה רשלנות חמור. במקרה זה יחול הכלל של *res ipsa loquitur* כנגד הנתבע.

מצד שני, העובדה שהתובע, שנחבל כשהועף מהמכונית אל המדרכה, לא חגר את עצמו בחגורת בטחון שהיתה במכונית, ואשר ידע על הימצאה שם, ובמקום זה העדיף להשען על הדלת בעת הנסיעה, יש בה כדי לתרום לרשלנות, ויש להפחית ממדת הנוק 10% בגין רשלנותו הוא. ראה:

Jackson et al. v. Millar et al., 25 D.L.R. (3d) 161 (1972)

הערה: ראה "ידיעות במשפט", משפטים, כרך ג', עמ' 605–606 בדבר "אשם תורם" והערתנו שם.

דיני תעופה

דרום-אפריקה: חטיפת מטוסים

חוק עבירות התעופה האזרחית, 1972, קובע כי חוטף מטוס צפוי לעונש של מאסר מינימום של 5 שנים ומקסימום של 30 שנה. החוק אינו מבדיל, לצורך זה, בין תעופה בינלאומית לבין תעופה פנימית. ראה:

The Civil Aviation Offences Act, 1972

הערה: בישראל קיים חוק הטיס (עבירות ושיפוט), תשל"א–1971. על חוק זה ראה: ש.ז. פלר, "קליטת אמנות טוקיו והאג במשפט מדינת ישראל", משפטים כרך ג', עמ' 357.

הוראת משפטים

אנגליה : ביקורת נגד השיטה הקיימת

במרץ 1971 הגישה הוועדה לחינוך משפטי את המלצותיה (Cmnd. 4595). בין השאר המליצה הוועדה לאמץ את שיטת ההוראה הנהוגה בארה"ב של Case method. במאמר, שהוא עיבוד הרצאה שנשא בבית"ס לכלכלה בלונדון, מזהיר פרופ' רוברט סטיבנס מהאוניברסיטה של ייל, מפני העתקת השיטה האמריקנית כפי שהיא. סכנה רבה רואה הוא בהכנת הסטודנטים לבחינות לשכת עוה"ד כמטרה עיקרית. סכנה לא פחותה מזו קיימת לדעתו ברצונה של אוניברסיטה אחת לחקות את חברותיה. לגבי ה-Case method מעורר הוא ספקות אם אכן זוהי השיטה הטובה ביותר להכשיר משפטן. זוהי שיטה מצויינת כאשר משתמש בה מרצה מעולה והיא נפלאה עבור סטודנט מצטיין, אך כאשר אין המרצה מעולה והסטודנט אינו מצטיין אין היא טובה. זוהי שיטה המעודדת הוצאת ספרי מקראה אך דוחה עבודות מדע ומחקרים אודות המשפט. שיטה זו מרגילה את הסטודנט להביט על המשפט כעל משטח רחב המורכב מפריטים רבים ולא כעל יחידה שלמה. לזאת יש להוסיף את טענת הסטודנטים ששיטה זו הפכה מלימוד משפטים ללוחמה פסיכולוגית. לדעתו בשיטה זו אין לומדים דברים בסיסיים.

הוא ממליץ על הוראה יותר אינטר-דיסציפלינרית. לדעתו אין זה מספיק שלפקולטה למשפטים מובאים מורים מפקולטות אחרות ללמד מקצועות שונים כגון סוציולוגיה, כלכלה ועוד. לימוד המקצוע המשפטי צריך להיות בעצמו אינטר-דיסציפלינרי. ראה :

R. Stevens, "American Legal Education: Reflections in the Light of Ormrod," 35 (1972) *M.L.Rev.* 242

הערה: על דו"ח Ormrod ראה: G. P. Wilson, "Reflections on the Ormrod Committee Report," 34 (1971) *M.L.Rev.* 635
 A. H. Chayes, "On Teaching Law to Undergraduates," 52 (1972), *Boston U.L.Rev.* 236; B. McDowell, "The Dilemma of a (Law) Teacher," 52 (1972), *Boston U.L.Rev.* 247

חקיקה

אנגליה : סמכויות הכוחות הבריטיים באירלנד הצפונית

בלילה שבין 23 ל-24 בפברואר 1972 חקק הפרלמנט הבריטי את חוק אירלנד הצפונית, 1972, לאחר דיון של כשבע שעות בלבד. עפ"י חוק זה שנחקק במהירות הוענקו סמכויות לכוחות הבריטיים לפזר הפגנות, לערוך חיפושים בבתים, בכלי רכב, לעצור אנשים וכו' באירלנד הצפונית. המענין בחוק זה שתחולתו רטרואקטיבית משנת 1920.

הסיבה לחקיקה הפזוזה זו היא החלטה שנתן בית המשפט הגבוה של אירלנד הצפונית בבוקררו של אותו יום, לפיה התקנות לפיהן פעלו הכוחות הבריטיים באירלנד הצפונית

ידיעות במשפט בעולט

כאמור חרגו מסמכות חוק מימשל אירלנד הצפונית, 1920, ולכוחות הבריטיים לא היו כל סמכויות כנ"ל באירלנד הצפונית. באותו ערב התכנס הפרלמנט וחקק את החוק החדש שקבע כי כל ההגבלות שהיו לפי החוק משנת 1920 לגבי סמכויותיהם של הכוחות הבריטיים באירלנד הצפונית הן חסרות תוקף ולא היו בנות תוקף אף פעם. בפרלמנט הועלתה הצעה של חבר פרלמנט מהמפלגה הליברלית לפיה חוק זה יהיה בתקפו רק לשנה אחת וכך ישיג את מטרתו לתת כיסוי לכל פעולות הכוחות הבריטיים באירלנד הצפונית. הצעה זו נדחתה, כשבעדה הצביעו רק 20 איש. ראה:

The Northern Ireland Act, 1972

הערה: ביקורת על חוק זה ראה: P. O'Higgins, "The Northern Ireland Act, 1972," 35 (1972) *M.L.Rev.* 295.

ברית-המועצות: חקיקת משנה

במאמר בעתון *איזבסטייה* היוצא מטעם הממשלה, גאמר שחקיקת המשנה בברית-המועצות מבולבלת, ויש בה סתירות בין דברי חקיקה אחד למשנהו, ביחוד במה שנוגע לעבירות קלות והפרת תקנות. הצעת כותבי המאמר היא להחליף את כל חקיקת המשנה בדבר חקיקה אחד בעל תחולה על כלל המדינות שבברית-המועצות. המצב כיום, כך כותבים הם, אינו מעורר כבוד בציבור כלפי החוק. ראה:

Izvestiya, 19.4.72

משפט בינלאומי פרטי

אנגליה: איבוד אזרחות זרה

המערער, יהודי, יליד גרמניה, רכש את האזרחות הגרמנית מלידה. לאחר מספר שנים בהן היה מוחזק במחנה רכז בדכאו, הצליח לעזוב את גרמניה, עם פרוץ מלחמת העולם השנייה, ולהגר לאנגליה. ב-1948 קיבל נתינות בריטית מכוח התאזרחות. משנת 1953 החל לקבל גמלאות מהרפובליקה הפדרלית הגרמנית. המפקח על המסים באנגליה דרש ממנו מס הכנסה על גמלאות אלה. המערער דרש פטור ממס זה עפ"י הוראות הצווים בדבר שחרור ממסוי כפול על הכנסות מהרפובליקה הפדרלית הגרמנית. לשם קבלת פטור זה עליו להוכיח כי בכל הזמנים הנוגעים לענין הוא היה גם אזרח גרמני וגם נתין בריטי.

המשיב, המפקח על המסים, דחה את בקשת הפטור של המערער. לשם כך הסתמך על שני חיקוקים גרמניים: (1) צו מיום 25.11.1941 שהוצא בגרמניה הנאצית, לפיו כל יהודי בעל אזרחות גרמנית המתגורר מחוץ לגרמניה ביום מתן הצו יאבד את אזרחותו הגרמנית. (2) חוק גרמני מיום 22.7.1913. חוק זה קבע שאזרח גרמני שאינו תושב בגרמניה יאבד את אזרחותו עם קבלת אזרחות זרה אלא אם קיבל מראש היתר

מהרשויות הגרמניות לשמור עליה. על סמך שני חיקוקים אלה דחה המפקח על המיסים את בקשת הפטור בקבעו שהמערער אבד את אורחותו הגרמנית לכל המאוחר בשנת 1948. על דחיה זו הוגש ערעור למחלקת הצינזרי של בית המשפט הגבוה באנגליה. בית המשפט (השופט Goulding) קיבל את הערעור והעניק את הפטור המבוקש למערער.

בית המשפט קבע שאין להכיר בתוצאות הצו מיום 25.11.1941. הכרה בצו זה באנגליה תהיה בניגוד לסדר הציבורי. ובאשר לחוק משנת 1913, אמר בית המשפט כי חוק זה לא חל על המערער, מאחר שבעיני המשפט הגרמני הוא אבד את אורחותו כבר בשנת 1941 ולכן בשנת 1948 לא חל עליו יותר המשפט הגרמני, לרבות החוק משנת 1913. מכאן שבעיני המשפט האנגלי, נשאר המערער אורח גרמני מלידה וכן נתין בריטי כתוצאה מהתאורחותו משנת 1948 ואילך. ראה:

Oppenheimer v. Cattermole (Inspector of Taxes) [1972] 2 W.L.R. 1045 (Ch.D.)

הערה: בית המשפט מבסס את קביעתו כאן בדבר אי-נפקותו של הצו הגרמני משנת 1941 על פס"ד בענין *Rex v. Home Secretary Ex parte L. [1945] 1 K.B. (D.C.) 7*. באותו מקרה הקביעה היתה למטרה הפוכה: שני יהודים מאוסטריה נעצרו על סיפון אוניה בנמל ספרדי והובאו לאנגליה. באנגליה הם נחשבו כנתיני אויב, נתיני גרמניה, והרשמו במחנה ריכוז. שניהם עתרו לבית המשפט בטענה שבהתאם לצו משנת 1941 שהפקיע את אורחותם הם אינם נתיני אויב יותר, אלא חסרי נתינות, ובתור שכאלה אין לשימם במחנה ריכוז. טענה זו נדחתה על-ידי בית המשפט שם. בית המשפט קבע שאותו צו אין לו נפקות ואין בית-משפט יכול להכיר בתוצאותיו.

כעת נתהפך הגלגל ודוקא בגלל גישתו של בית המשפט דאז, זכה המערער במשפט *Oppenheimer*.

לעומת גישת בית המשפט האנגלי מעניין לציין את גישת בית המשפט האמריקני לגבי אותו צו. בית-משפט לערעורים, פדרלי, של ארה"ב קבע שאין מדיניות הציבור מונעת מבית-משפט אמריקני מלהכיר בסמכותה של גרמניה לשלול אורחות גרמנית של יהודים עפ"י הצו האמור מיום 25.11.41. ראה:

U.S. ex. rel. Schwarzkopf v. Uhl, 137 Fed. Rep. (2d) 898, 903 (1943)
יש לזכור כי ארה"ב הכריזה מלחמה על גרמניה רק ביום 11.12.41, דהיינו לאחר חקיקת הצו האמור.

אנגליה: מקום הגשת תביעה

בית המשפט לערעורים פסק כי מכיוון שעולם האמנות הוא כיום בינלאומי, ניתן להגיש באנגליה תביעה נגד סוחר אמנות בעל שם בינלאומי אף אם הוא מתגורר בצרפת כאשר הדיון הוא בשאלה אם תמונה שמכר היא מקורית. ראה:

Maharanees of Baroda v. Wildenstein, The Times, 10.3.1972, p. 9

משפט מינהלי

רומניה : בניה בלתי חוקית

עפ"י צו שהוצא בסוף אפריל 1972, הפקיעה מועצת המדינה מספר בניינים פרטיים, בעיקר בבוקרשט. העילה להפקעה היתה שהבניינים נבנו בניגוד לחוק. כתוצאה מההפקעה העבירה מועצת העיריה את ניהול הבניינים לידי המועצות העממיות המקומיות. ראה: *Scinteia*, 30.4.72.

משפט קונסטיטוציוני

ראה גם עורכי־דין

ארה"ב : הזכות לפרטיות

המבקשת הואשמה בזמנו בתקיפה אך זוכתה בבית המשפט. לאחר זיכוייה ביקשה היא ממפקח המשטרה להחזיר לה את התמונות שצולמו בעת מעצרה ואת טביעות אצבעותיה שנלקחו ממנה אותה עת. מפקח המשטרה סירב בהסתמכו על החוק החרות של מדינת וושינגטון בו אין כל הוראה לגבי החזרת התמונות וטביעות האצבעות או השמדתם, ולטענתו — העדרה של הוראה כזאת פירושה מתן סמכות למשטרה להחזיק בחומר זה. בית המשפט של ערכאה ראשונה דחה את עתירתה, ואז ערערה בפני בית המשפט לערעורים של מדינת וושינגטון. בית המשפט לערעורים קיבל את ערעורה וקבע שכאשר לא מוכח צורך כלשהו עבור השלטונות להחזיק בתמונות, טביעות האצבעות וכל חומר המעצר של אדם שזוכה ואשר אין לו עבר פלילי, הרי החזקת החומר האמור בידי המשטרה ואי־החזרתו לאותו אדם שזוכה, מהווה הפרת הזכות היסודית של פרטיות. ראה: *Eddy v. Moore*, 487 P. 2d 211 (Wash. Ct. App. 1971)

ארה"ב : הפלית הרוב

חמשה כושים עתרו נגד ועדת שירות המדינה במיניאפוליס בטענה שבעת קבלת מועמדים למכני האש במיניאפוליס הפלו אותם לרעה. בית המשפט המחוזי קיבל את העתירה וקבע שאכן הופלו לרעה ובית המשפט ציווה שלא ימשיכו לערוך להם מבחנים אלא יקבלום, אותם ועוד 15 כושים, מבלי צורך להוכיח את שאר כישוריהם. הוועדה ערערה בפני בית המשפט לערעורים של ארה"ב ובית־משפט זה קיבל את הערעור. בית המשפט לערעורים מצא שהעדפת בני המיעוטים פוגעת בעקרון ההגנה השווה שבחוקה, מאחר שהעדפה כזו היא הפלייה של אלה שאינם בני מיעוטים ואשר כישוריהם עדיפים על אלה של אותם בני מיעוטים או שווים להם. העדפה מוחלטת בקבלה לשירות המדינה של בני מיעוטים לעומת אחרים שהם בעלי כישורים טובים יותר אסורה. ראה:

Carter v. Gallagher, 452 F. 2d 315 (8th Cir. 1971)

הערה: עד כה נהגו לראות הפלייה רק במקרים בהם הופלו בני מיעוטים. במקרה זה מצא בית המשפט כי אסורה גם הפלייה של בני הרוב. על החלטתו הנ"ל חזר בית המשפט בעת דיון חוזר באותו ענין, אך בשינוי קל. דעת הרוב היתה שיש לתקן את ההפלייה שהיתה בעבר כלפי הכושים, ולכן הציע שבאופן זמני יתקבל שליש כושים בעלי תכונות מתאימות, אף אם ישנם לבנים שכישוריהם האישיים עדיפים, ובכך ההפלייה כלפי הלבנים לא תהיה חמורה מדי. דעת המיעוט היתה שגם הסדר זמני נוגד את החוקה והוא פסול. ראה:

Carter v. Gallagher, No. 71-1181 (8th Cir., Jan. 2, 1972).

גרמניה המערבית: חופש השידור

בית המשפט המינהלי הפדרלי קבע שהאיסור על גופים משפטיים לשדר בברלין אינו נוגד את חוק היסוד. בית המשפט פסק כי יש להבחין בין הכרה בחופש העתונות מצד אחד ובין הכרה בחופש השידור, מצד שני. אף כי אמצעי השידור יתכן שהם משמשים לאותה מטרה כמו העתונות. ראה:

Case No. VII C 45/69 of 10.12.71; 1972 *Neue Juristische Wochenschrift*, p. 928.

משפט רפואי

ראה גם דיני עונשין, ארה"ב

ארה"ב: הגבלת העיסוק

רופאה, במדינת קנטקי, שהתמחתה ברפואה פנימית ומחלות ילדים הועסקה על-ידי מרפאה עפ"י חוזה שקבע, בין היתר, כי עם תום העיסוק אסור יהיה לה לעסוק ברפואה במשך שנה בתחום של רדיוס של 50 מילין.

כאשר פרשה הרופאה מרצונה מהמרפאה ורצתה לפתוח מרפאה משלה, רופאי המרפאה עתרו לבית המשפט בבקשה לצו מניעה נגדה עפ"י החוזה האמור. בית המשפט נעתר לבקשה, והחלטתו אושרה גם על-ידי בית המשפט לערעורים, מהנימוק שאין חוסר סבירות בהגבלת עיסוק זו. ראה:

Hall v. Willard & Woolsey, PSC 471 S.W. 2d 316 (Ky., 1971)

הערה: מענין להשוות הלכה זו עם ההלכה שנקבעה בקנדה, ראה להלן. יש לציין שבמדינת לואיזיאנה קיים חוק האוסר הגבלת העיסוק בחוזה עבודה אלא אם המעביד "השקיע כספים באימונו של העובד ובפרסומת על עסקו". במקרה כזה מותרת הגבלת עיסוק של לא יותר מאשר שנתיים באותו איזור. ואכן, במקרה בו הועסק בלואיזיאנה פסיכיאטר בשותפות של פסיכיאטרים עפ"י חוזה, בו נקבע כי לאחר סיום עבודתו בשותפות אסור לו לעסוק בפסיכיאטריה במשך שנתיים באותו מחוז, קבע בית המשפט

ידיעות במשפט בעולם

שהחווה בטל ואינו אכ"ף, מאחר שהשותפות לא הוציאה כל סכום לאימונו של הפסי-
כיאטר. ראה:

McCray v. Cole, 249 So. 2d 556 (La., 1971).

קנדה: הגבלת העיסוק

הנתבע, רופא מומחה למחלות נשים ולידה, הועסק על-ידי מרכז רפואי בעיר סט. קטרינס.
בהתאם לחוזה העיסוק — במקרה של הפסקת עבודתו של הנתבע במרכז הרפואי מכל
סיבה שהיא, אסור לו לעסוק ברפואה, בכל שטח שהוא, בתוך העיר או ברדיוס של
5 מילין ממנה, תקופה של חמש שנים.

לאחר ארבע שנים של עבודה מוצלחת במרכז הרפואי פרש הנתבע ממנו ופתח מרפאה
משלו באותה עיר. לאור זאת פנו התובעים, רופאי המרכז הרפואי, בתביעה לבית המשפט
הגבוה באונטריו למתן צו מניעה נגד הנתבע לתקופה של חמש שנים וכן לפיצויים עבור
הפרת חוזה.

בית המשפט (השופט Donohue) דחה את התביעה.

במשך ארבע השנים שעבד במרכז, טיפל הנתבע באלפי לקוחות, ואותן לקוחות זכאיות
להנות מהמשך טיפולו. אכיפת ההסכם תמנע מתן שירותיו הרפואיים להן. גוסף לכך
מצא בית המשפט כי יחס הולם הוא של רופא נשים ומילד אחד לכל 10,000 תושבים,
ובאותה עיר מצויים רק שבעה רופאים כאלה על 130,000 תושבים, דהיינו פחות מהנדרש.
מתן הצו המבוקש יכביד עוד יותר על תושבי העיר. הענות לתביעה תהיה בניגוד
לאינטרס הציבור ובכך גם בניגוד לסדר הציבורי. לנימוקים אלה הוסיף בית המשפט
נימוקים נוספים: (א) ב-1970 נחקק חוק ביטוח שירותי הבריאות וכוונתו היתה להבטיח
שירותי בריאות לציבור ומכאן נובעת המסקנה שהציבור זכאי לבחור בין כל הרופאים
האפשריים, ואין להגביל בחירה זו.

(ב) במאי 1971, אגודת הרופאים באונטריו החליטה שאין לאשר את הגישה לפיה
ניתן להגביל את חופש העיסוק בחוזים בין רופאים, ועל-ידי כך ליצור מונופול. מונופול
כזה הוא בניגוד לטובת הציבור. לסיום אומר בית המשפט גם שהרופא היה יכול להמשיך
בעבודתו במרכז ורק לאחר שנים רבות לעזבו. אכיפת החוזה או היתה יותר מאשר
נדרש כדי לשמור על האינטרסים של התובעים ולכן אין לאכוף את החוזה גם מסיבה זו.
ראה:

Sherk et al. v. Horwitz, 25 D.L.R. (3d) 675 (1972).

קנדה: אחריות בית-חולים למעשה או מחדל של רופא

בית החולים המערער נתבע על-ידי התובעת לגויקין בגין הפעלת מנומטר שלא כראות
על-ידי רופא של בית החולים. התובעת עמדה לעבור ניתוח לב. הרופא המרדים שלה,
ד"ר מתיוס, ביקש את עזרתו של ד"ר פרוטאוס, רופא מרדים של בית החולים בהפעלת
המנומטר. ד"ר פרוטאוס היה רופא במשרה מלאה בבית החולים. לרשות החולה הועמד
חדר ניתוח על כל הציוד שבו מטעם בית החולים.

כתוצאה מרשלנותו של ד"ר פרוטאוס בהפעלת המנומטר נגרמו לתובעת נזקים והיא תבעה את רופאה, את ד"ר פרוטאוס ואת בית החולים בטענה שהוא אחראי אחריות שילוחית.

בית המשפט העליון של קנדה דחה את הערעור שהוגש בפניו וקבע שאכן בית החולים אחראי לנזקים מאחר שעליו היה לספק שירותים טובים לרבות צוות רפואי, ללא כל פגם או רשלנות. ראה:

Trustees of Toronto General Hospital v. Aynsley et al., 25 D.L.R. (3d) 241 (1972)

הערה: בית המשפט פסק בעקבות הלכה שנקבעה בדבר אחריות בית-חולים למעשי האחיות שבו: *Sisters of St. Joseph v. Fleming* 2 D.L.R. 417, [1938] S.C.R. 172 בעקבות ההלכה שנקבעה במשפט *Aynsley* בערכאה הראשונה, ואשר כאמור, אושרה לאחר מכן בבית המשפט העליון בקנדה, פסק בית המשפט הגבוה באונטריו שוב כי בית-חולים אחראי להתנהגות האחיות שבו, וגם פסק-דין זה אושר בבית המשפט לערעורים של אונטריו. ראה:

Villeneuve et al. v. Sisters of St. Joseph of Diocese of Sault Ste. Marie et al. 25 D.L.R. (3d) 35 (1972)

על התפתחות ההלכה בדבר אחריות בית החולים בארה"כ ראה: D. W. Coyne, "Hospital Liability: Implications of Recent Physician's Assistant Statutes," 21 (1972) *Clev. St.L.Rev.* 98

סדרי דין

גרמניה המערבית: הגשת קובלנה במברק

בית המשפט הקונסטיטוציוני הפדרלי קבע כי קובלנה בענין קונסטיטוציוני ניתן להגיש, במקרה של דחיפות, גם במברק. ראה:

Case No. 1 B v R 674/70 of 8.3.72; 1972 *Neue Juristische Wochenschrift* p. 899

קנדה: בזיון בית-משפט

עורך-דין שהגן על נאשם במשפט פלילי לא הגיע לבית המשפט למועד שנקבע לדיון ביום 9.9.69, במקומו בא עו"ד אחר וביקש דחיה מפאת מחלתו של עוה"ד הראשון. הדיון נדחה ליום אחד, דהיינו ליום 10.9.69 לשעה 10.00. מיד לאחר שעה 10.00 התקשר עוה"ד עם לשכתו של השופט והודיע שיאחר מאחר שהוא מרגיש רע, והוא מקווה שיגיע עד שעה 11.00. בשעה 11.00 לא התייצב לדיון. נציג התביעה ביקש דחיה מאחר שאמר שנודע לו מפי המתמחה של עוה"ד כי עוה"ד שוב חלה וכנראה אף יארשפז.

ידיעות במשפט בעולם

לאור זאת פתח השופט בהליכי בזיון בית-משפט נגד עוה"ד וצוהו לבוא ולגמק מדוע לא הופיע לדיון. ביום שנקבע לדיון בהליכי בזיון בית המשפט, שהיו הליכים שנוקטו על-ידי השופט עצמו בגין בזיון בית-משפט שנעשה בנוכחות בית המשפט, לא הופיע נציג היועץ המשפטי. השופט ניהל בעצמו את הדיון בקראו מיוזמתו לשלושה עדים, חקרו וקבע על פיהם מימצאים. עוה"ד הופיע, העיד, ואף הביא כעדים את המתמחה שלו, מזכירתו ורופא.

עוה"ד סיפר שאמנם הרגיש רע, אך החליט בכל זאת לנסות להופיע בבית המשפט, ומשהגיע לחדר הגלימות איבד את ההכרה וגפל. מזכירתו שהיתה עמו לקחתו חזרה למשרדו ושם נבדק על-ידי רופא. הרופא העיד שבדקו ומצא שקיבל התקפת סכרת. המתמחה והמזכיר העידו שעוה"ד נראה רע כבר כמה ימים עד למקרה. כולם סיפרו בבית המשפט, לשאלות השופט, שלא ראוהו שותה כל אלכוהול או נעזר בסמים.

העדים שנקראו על-ידי השופט היו הפקד הממונה על חדר הגלימות, מנהל בית המשפט וקצין משטרה. העד הראשון סיפר שראה את עוה"ד ב-8.9.69 ואו נראה חיוור כמת. שוב ראוהו ביום 10.9.69 בחדר הגלימות כשהיה ללא הכרה. לשאלת השופט השיב כי לא הרגיש בכל ריח של אלכוהול או סמים. מנהל בנין בית המשפט סיפר כי ראה את עוה"ד שכוב ביום 10.9.69 והוא נראה "כאילו היה תחת השפעת אלכוהול או סמים". קצין המשטרה אמר שראה את עוה"ד קודם לכן בחדר השירותים של בית המשפט כשהוא מקיא, ולפי דעתו היה זה כתוצאה מאלכוהול או סמים. שני העדים לא ידעו מה פירושה של התקפת סכרת.

לאור העדויות קבע השופט שעוה"ד לא הופיע לדיון בבית המשפט הן ביום 9 והן ביום 10 בספטמבר מכיוון שהיה תחת השפעת אלכוהול או סמים. הוא ביסס את מימצאיו על דבריהם של שנים מהעדים האמורים ולא האמין לכל האחרים – לעוה"ד, לרופא, למתמחה, למזכירה וכן לממונה על חדר הגלימות שהיה עד שהוזמן על ידו. על סמך זאת הרשיעו.

עוה"ד הגיש ערעור לבית המשפט לערעורים של אונטריו, אך זה דחה את הערעור ללא נימוקים בכתב. על כך הגיש ערעור נוסף לבית המשפט העליון של קנדה. בבית המשפט העליון נתחלקו הדעות. ברוב דעות של שלושה לעומת שנים נדחה הערעור. שופטי הרוב (Judson, Martland ו-Fauteux) קבעו שאין הם יכולים להתערב במימצאים מאחר שהמדובר בבזיון בית-משפט שנעשה בפני בית המשפט, כפי שקבע השופט. לעומתם שופטי המיעוט (Spence ו-Laskin) היו בדיעה אחרת. השופט Spence היה בדיעה שיש מקום לבטל את ההרשעה ולהפנות את כל העניין ליועץ המשפטי שיברר אם יש בכלל להגיש כתב אישום באשמת בזיון בית-משפט או לא. השופט Laskin הגיע למסקנה שלאור כל העדויות הרבות הסותרות את מימצאי השופט שאינם מסתמכים על עדויות ברורות, הרי נוצר ספק כבד בדבר אשמתו של עוה"ד ומכאן שיש לזכותו. ראה:

McKeown v. The Queen, 16 D.L.R. (3d) 390 (1971).

הערה: ביקורת חריפה ביותר נמתחה על פסק הדין. ראה: W. G. Mazzei, "Criminal Contempt, Necessity and Procedure versus Fairness and Justice," 36 *Saskatchewan L. Rev.* 295

עורכי-דין

ארה"ב: תנאי קבלה ללשכת עורכי הדין

חוק במדינת מיסיסיפי משנת 1954 קבע כאחד מתנאי הקבלה ללשכת עורכי הדין המקומית שעל המועמד להיות תושב המדינה לפחות שנה טרם יוכל לגשת לבחינות הלשכה.

התובע שהתמחה במשרד עו"ד במדינת מיסיסיפי אך טרם היה תושב של המדינה שנה תמימה הגיש בקשה לגשת לבחינות הלשכה. בקשתו נדחתה מהנימוק שטרם חלפה שנה מיום שהפך להיות תושב. לאור זאת פנה לבית-משפט מחוזי פדרלי בעתירה שיוכרוז על החוק משנת 1954 כבלתי חוקי מאחר שהוא מפלה בין האזרחים השונים, דהיינו יוצר שני סוגים של אנשים, כאלה שהתגוררו לפחות שנה במיסיסיפי וכאלה שלא התגוררו שנה במיסיסיפי, ובכך עבר הוא על סעיף "ההגנה השווה" שבתיקון ה-14 לחוקה.

בית המשפט קיבל את טענתו בחלקה, וקבע שאותה הוראה הדורשת תושבות של שנה תמימה הינה בטלה. אך ההוראה הקובעת שכדי להתקבל ללשכה חייב המועמד להיות תושב אותה מדינה – תקף. בית המשפט קבע שכל מדינה רשאית לקבוע כי כל אדם המבקש להיות חבר בלשכת עו"ד שבה יתגורר בתחומה. ראה:

Lipman v. Van Zant, 329 F. Supp. 391 (N.D. Miss., 1971).

הערה: בישראל, חבר הלשכה חייב להיות תושב ישראל עם קבלתו כחבר הלשכה. ראה: חוק לשכת עורכי הדין, תשכ"א—1961, סעיף 42.

קנין רוחני

אנגליה: זכות יוצרים

הסופר הרוסי אלכסנדר סולז'ניצ'ין מינה את ד"ר הב, עו"ד משוייץ, ביפוי-כח אשר נשלח באמצעות מתווך לשוייץ בשנת 1970, כבא-כוחו לגבי כל עבודותיו הספרותיות מחוץ לרוסיה. ביפוי-הכח הוכנס סעיף הקובע שעליו יחול החוק השוייצרי.

לאחר מכן הצליח הסופר להעביר את כתב היד של ספרו "אוגוסט 1914" לבית הוצאה בפריס והודיע לבא-כוחו שיתקשר עמו בהסכם להוצאת הספר בצרפת בשפה הרוסית. ואכן כך פעל והספר יצא לאור בצרפת בשפה הרוסית בחודש יוני 1971. מיד לאחר מכן העביר ד"ר הב זכויות למו"ל גרמני שכללו גם את הזכות להעניק את זכות הוצאת הספר גם באנגלית והפצתו באנגליה. ביולי 1971 העניק המו"ל הגרמני לחברה התובעת את הזכות הבלעדית לתרגום הספר לאנגלית והוצאתו לאור באנגלית, ולפי תנאי הזכיון הספר לא יוצא באנגליה לפני אוגוסט 1972. באוגוסט 1971 מכרה החברה התובעת את הזכות לפרסם את הספר בהמשכים לעתון היוצא בימי ראשון, כדי שיפורסם מספטמבר 1972. כמו-כן מכרה החברה את הזכות להוציא את הספר כספר כיס למו"ל מסויים.

ידיעות במשפט בעולם

באותו זמן, אוגוסט 1971, פנה הגתבע, שהתמחה בזמנו בפרסום ספרות רוסי, ואשר בשנת 1968 פשט רגל, והציע, הן לאותו עתון והן לאותו מו"ל לספרי כיס, את תרגום הספר לאנגלית במחיר נמוך יותר מזה שהציעה החברה התובעת, ואף התחייב לסיים את עבודתו עד דצמבר 1971.

החברה התובעת, משגודע לה העניין, פנתה לבית המשפט בבקשה להוציא צו המונע, כסעד ביניים, מהגתבע תרגום הספר לאנגלית בטענה שזכות היוצרים לכך היא שלה. הגתבע טען, לעומתה, כי אין יצירתו זו של סולוויצין מוגנת ואין בה זכות יוצרים כלל ולכן רשאי הוא לתרגמה ולהציע את תרגומו לפרסום.

בית המשפט (השופט Brightman) קיבל את התביעה ואסר על הגתבע מלהפיץ את תרגומו שלו.

שלוש טענות היו לנתבע: הראשונה, יצירה המוגנת באנגליה עפ"י חוק זכות יוצרים היא יצירה שנתפרסמה לראשונה באנגליה או בארצות שקבע דבר המלך (אלו הן המדינות החברות באמנת ברן בדבר זכות יוצרים). צרפת הינה אחת מארצות אלה, אך ברית-המועצות לא נכללת בהן. לטענתו פירסם סולוויצין את ספרו בברית-המועצות עוד לפני שנתפרסם בצרפת. הפירסום בברית-המועצות היה בהדפסת מכונה ("סמיוזאח"). כמה מאות העתקים במכונת כתיבה הופצו בחשאי בין החוגים הספרותיים במוסקבה. הוא מסתמך על ידיעה שנתפרסמה בעתון הצרפתי "Le Monde" ב-12.6.71. לגבי טענה זו, קבע בית המשפט שהגתבע לא הוכיחה מבחינה עובדתית, ולכן הוא דחה אותה. ומכאן, שבצרפת נעשה הפירסום הראשון, ולכן היצירה מוגנת גם באנגליה.

טענתו השניה היא שהחוזים השונים לפיהם הוענקו זכויות היוצרים היו בלתי חוקיים מאחר שהיו בניגוד לחוקי ברית-המועצות. על בית המשפט, כך טען, להימנע מלהגיש סעד לאדם בגין מעשים שאינם חוקיים בארצו. גם טענה זו נדחתה מאחר שבית המשפט מצא שמכל המעשים והזכויות שעל-פי החוזה מאומה אינו מתבצע בברית-המועצות, אלא רק מחוצה לה.

טענתו השלישית היא שהחוזים השונים הינם מחוסרי תוקף מאחר שסולוויצין, בהתאם למשפט הרוסי, אינו כשיר להתקשר עם חוזה שליחות כזה שנוצר על-ידי יפוי-הכח. גם טענה זו נדחתה על-ידי בית המשפט בקבעו שיפוי-הכח הושלם בשוייץ והחוק החל עליו וגם בהתאם לאמור בו, הוא החוק השוייצרי. נוסף לזה, בהתאם לעדותו של פרופ' Kiralfy בדבר החוק האזרחי הרוסי, יפוי-הכח יהיה בטל בעיני החוק הרוסי רק מכיוון שברוסיה קיים מונופול של המדינה לגבי כל מסחר בחו"ל, ולכן יהיה זה בלתי חוקי עבור אזרח רוסי לסחור בחו"ל, ולא מפני שסולוויצין אינו כשיר למנות סוכן או שליח. ראה:

The Bodley Head Ltd. v. Flegon [1972] 1 W.L.R. 680 (Ch.D.)

סקוטלנד: שם מסחרי

התובעת, שהיא חברה המייצרת ויסקי סקוטי והמייצאת אותו, הגישה תביעה נגד הגתבע, חברה המייצרת ומוכרת ויסקי בהונדורס תחת השם "McGibbon's Special Reserve" ומתארת אותו כ"ויסקי סקוטי".

שתי שאלות התעוררו. האחת – מהו "ויסקי סקוטי", והשנייה – האם ניתן להגיש תביעה זו בסקוטלנד.

בית המשפט קבע כי ויסקי סקוטי הוא ויסקי המיוצר מכוהל המזוקק בסקוטלנד, ולא בכל מקום אחר, מתערובת של גרגירי דגנים הממותק בדיאסטזה של לתת. כל ויסקי המיוצר מכוהל שאינו מזוקק בסקוטלנד או שאינו מיוצר באותו תהליך אינו יכול להקרא "ויסקי סקוטי". במקרה הגדון הכוהל היה כוהל מקומי מהונדורס ולכן אין לראות את הויסקי כ"ויסקי סקוטי".

החברה התובעת טוענת שבמשך שנים רבות הם ייצרו ומזגו "ויסקי סקוטי" ובכל העולם פרסמו את ה"ויסקי הסקוטי". כל אדם, לטענתם, הן ברחבי הממלכה המאוחדת, ובכל מקום בעולם, לרבות הונדורס, המבקש ויסקי סקוטי מתכוון לאותו ויסקי סקוטי המיוצר בתהליך האמור. מכירת משקה אחר בתיאור "ויסקי סקוטי" הינה ימרגות וכן פגיעה בחברה התובעת.

בית המשפט (Lord Avonside) קיבל טענה זו, ועבר לדון בטענה השנייה של החברה הנתבעת שאין לתבעה לא בסקוטלנד ולא בכל מקום אחר מאחר וכל מעשיה הם בהגנה דורס, ואין מעשיה בבחינת עבירה או ניתנים לתביעה בעילת נזיקין, לאור הדין המקומי. בית המשפט דחה גם טענה זו כשהוכח לו שהחברה הנתבעת עשתה בסקוטלנד פעולות ראשוניות, כגון משלוח הפתקים "ויסקי סקוטי" שיועדו להיות מודבקים על הבקבוקים, שהיה בסקוטלנד. בכך מצא בית המשפט עילה מספקת לדון בתביעתם בסקוטלנד. ראה: *John Walker & Sons Ltd. v. Douglas McGibbon & Co. Ltd.* (1972), S.L.T. 128 (O.)

אנגליה : פטנטים

בית המשפט הגבוה החליט שכאשר הוענק למישהו רשיון כפייה עפ"י חוק הפטנטים, 1949, לייצור תרופה או חומר כלשהו המיועד לשימוש בייצור תרופה, רשאי הוא לבצל את הרשיון גם לצורך יבוא התרופה או החומר אף אם הם מיוצרים בחו"ל על-ידי אדם אחר. ראה:

Regina v. Patents Appeal Tribunal, Ex Parte F. Hoffman-La Roche & Co., AG., The Times, 7.7.72, p. 8

קנדה : זכות יוצרים של מהנדס בנין

כאשר מהנדס בנין מסכים עם ארכיטקט המייצג עיריה להגיש תכניות לדגם של מרכז עירוני, התכניות הופכות לרכוש העיריה לשם שימוש בהם לצורך הקמת אותו מבנה בהתאם לתכניות בעיקרן. מכאן שכאשר המהנדס מסרב לבצע שינויים בתכניות הדרושים כדי לחסוך בהוצאות, אזי אם יצרן המתכת משנה את התכניות עפ"י הוראת העיריה והתוצאה אינה נראית שונה מבחינה כללית, בעיני אדם בלתי מקצועי, מהתכנית המקורית, אין שינויים אלה מהווים פגיעה בזכות היוצרים של המהנדס. במקרה כזה רואים את העיריה כבעלת רשיון מכללא לבצע שינויים כאמור. ראה:

Netupsky et al. v. Dominion Bridge Co. Ltd., 24 D.L.R. (3d) 484 (1972)

תורת המשפט

קנדה : התקדים המחייב

בית המשפט הגבוה באונטריו (השופט Wright) קבע כי אמנם קיימת חובה על בית-משפט נמוך לפסוק עפ"י הלכות שנתנו בבית המשפט לערעורים. אך הבעיה מתעוררת כאשר בית המשפט לערעורים עצמו סטה מהלכותיו. במקרה כזה, כאשר יש הלכות סותרות שניתנו באותו בית-משפט לערעורים, על בית המשפט הנמוך לפסוק עפ"י ההלכה המאוחרת יותר, ולהשאיר בידי בית המשפט לערעורים את ההכרעה איוו הלכה עדיפה — המאוחרת או המוקדמת. ראה :

Chliwniak v. Chliwniak 24 D.L.R. (3d) 646 (1972)